

Przegląd czasopism

Liturgia Sacra 3(1997), nr1, s. 155-162

ARCHIV FÜR LITURGIEWISSENSCHAFT

Najbardziej renomowane niemieckojęzyczne czasopismo liturgiczne "Archiv für Liturgiewissenschaft" wydaje Abt-Herwegen Institut Opactwa Benedyktyńskiego w Maria Laach. Redaktorem jest o. Angelus A. Häußling OSB. Dopiero w drugiej połowie 1996 roku został skompletowany rocznik 37:1995, który chcielibyśmy krótko zaprezentować.

Tradycyjnie już "Archiv für Liturgiewissenschaft" ukazuje się w 3 zeszytach, które w 1995 roku wydane zostały jako numer podwójny 1/2 i zeszyt 3.

Pierwszy z zeszytów (ALw 37: 1995 z. 1/2) otwiera artykuł Stephanie von Dobbeler *Feministische Liturgien. Eine Bibliographie*, która porusza w nim modną obecnie na Zachodzie tematykę teologii feministycznej, koncentrując się na bibliografii dla liturgii. Zanim jednak podaje ową bibliografię, kreśli kilka uwag na temat roli kobiety w liturgii. Autorka zauważa, że jest to temat stosunkowo nowy, w związku z tym do niedawna niemal zupełnie nie istniała literatura na ten temat. Feministyczna liturgia posiada jednak swoją specyfikę, jak chociażby nieco odmienny język, inne ukształtowanie miejsca i formy sprawowania liturgii, jak też specyficzne formy wyrazu.

Sama bibliografia uwzględnia prace powstałe w latach 1990-1994, które podzielone zostały na kilka grup: 1. Podstawowe dzieła na temat liturgii feministycznej, 2. Historia liturgii, 3. Język, 4. Służba Boża, 4.1. Kazanie, 4.2. Modlitwa, 4.3. Elementy nadające kształt, 4.4. Projekty nabożeństw, 4.5. Nabożeństwa, 5. Judaizm, Dodatek. Ten artykuł otrzymał również indeks osobowo-rzeczowy.

W następnym artykule *Zwei Formulare des Apologientyps der Messe vor dem Jahre 1000. Zu Codex 88 und 137 der Kölner Bibliothek* Andreas Odenthal dzieli się wynikami badań nad dwoma średniowiecznymi kodeksami z biblioteki

katedralnej z Kolonii: kodeksu 88 i 137. Obydwa rękopisy umożliwiają obserwację ewolucji jaka dokonała się w przejściu od sakramentarza do mszału, a także etapy rozwoju liturgii Mszy św. w średniowieczu w metropolii kolońskiej. Dla historyków liturgii interesująca może być zapewne edycja kodeksu 88, którą autor umieścił również w swoim opracowaniu.

Z kolei Benedikt Kranemann w artykule *Liturgie nach den Grundsätzen der Vernunft und der Heiligen Schrift* zajmuje się często podejmowaną przez niego tematyką liturgii okresu Oświecenia. Tym razem próbuje uzasadnić tezę, że liturgia tego okresu przeniknięta jest mocno treściami biblijnymi. Kolejno ukazuje on najpierw, na ile w poszczególnych oświeceniowych rytuałach pojawiają się elementy Pisma św., zwłaszcza przy sakramencie chrztu, bierzmowania, małżeństwa i namaszczenia chorych. Następnie przedstawia w jakim stopniu Pismo św. miało istotny wpływ na oświeceniowe próby reformy liturgii, jak obchodzono się z tekstami Pisma św. dla objaśniania liturgii, by w końcu szukając centralnego punktu tej liturgii, podobnego do misterium paschalnego Soboru Watykańskiego II., stwierdzić, że cały jej punkt ciężkości położony został na "pouczenie i zbudowanie" wiernych.

W 1992 roku ukazał się kolejny tom niemieckojęzycznego podręcznika liturgiki "Gottesdienst der Kirche" (7,2) poświęcony sakramentom pokuty i namaszczenia chorych. W artykule *Mysterium reconciliationis. Evangelische Marginalien zu einer katholischen Darstellung der Feiern der Umkehr und Versöhnung* Frieder Schultz ocenia dzieło z protestanckiego punktu widzenia i zarazem uzupełnia podręcznik o luterzańskie ujęcie sakramentu pokuty. Podkreśla on fakt, iż po stronie protestanckiej wyznanie grzechów (w formie spowiedzi powszechnej) i absolucja niemal już wyłącznie należą do kontekstu publicznych nabożeństw, bowiem spowiedź indywidualna stała się zjawiskiem marginalnym. Niemniej przedstawia on poszczególne elementy spowiedzi u protestantów, również w ich historycznej ewolucji, rozpoczynając od samego rozumienia spowiedzi, poprzez formuły, specyficznego trzykrotnego zapytania o wiarę penitenta, aż po absolucję, która posiada tu również formę warunkową i dziś już niespotykanego napomnienia publicznych grzeszników. Autor zajął się szczegółowo wyznaniem grzechów w nabożeństwie wspólnoty, które stało się nieodłączną częścią każdego ewangelickiego nabożeństwa wypierając spowiedź, i to nawet formułę wspólnotową, zaś negatywnym skutkiem tego był zanik sprawowania Wieczerzy Pańskiej, dla której koniecznym elementem przygotowawczym była właśnie spowiedź. Krótko omawia również nabożeństwa pokutne rozumiane jako spowiedź wspólnotową, które w międzyczasie stały się mniej popularne i ich funkcję przejęła zintegrowana z Wieczerzą Pańską spowiedź powszechna. Natomiast dużego znaczenia nabrały nabożeństwa pokutne związane z okresami pokutnymi.

Ruth Steiner w krótkim artykule *CANTUS: a data base for gregorian chant* informuje o projekcie komputerowego banku danych mającego służyć skatalogowaniu śpiewów przeznaczonych dla Officium Divinum. Do tej pory skata-

logowane zostały zbiory ośmiu znaczących bibliotek. Podane zostały również parametry techniczne i możliwości zaopatrzenia się w sam program.

In memoriam Jean Leclercq OSB, autorstwa Emmanuela von Severius OSB to biografia zmarłego w 1993 roku naukowca, znanego przede wszystkim jako wydawcy dzieł Bernarda z Clairvaux. Przedstawione zostały i krótko scharakteryzowane również inne dzieła Jeana Leclercqua.

Sprawozdania bibliograficzne otwiera wspólna praca Angelusa Häußlinga i Burkharda Neunheusera *Der Gottesdienst der Kirche. Texte, Quellen, Studien*, w której przedstawili oni najnowszą bibliografię liturgiczną, przy czym uwzględnili oni nie tylko literaturę obszaru niemieckojęzycznego, ale również angielsko-, francusko- i włoskojęzyczną, a nawet znalazła się w omówieniu jedna praca w języku polskim. Literatura podzielona na poszczególne działy, począwszy od opracowań bardzo ogólnych - podręczników i dzieł słownikowych, poprzez dzieła dotyczące współczesnej problematyki liturgicznej i poszczególnych elementów liturgii aż po prace z zakresu historii liturgii. Do każdej z prezentowanych publikacji dołączony został krótki komentarz charakteryzujący zawartość, w wielu wypadkach stanowiący zarazem jej ocenę.

Z kolei Kurt Küppers w artykule *Liturgie und Volksfrömmigkeit. Gebetbücher und Gebetbücherliteratur vom Mittelalter bis zur Gegenwart* zaprezentował literaturę ostatnich kilku lat, ale jedynie niemieckojęzyczną i dotyczącą wąskiego obszaru modlitewników i literatury z nimi związanej. Bibliografia ujmuje tę problematykę jednak bardzo wszechstronnie, a zatem uwzględnione zostały zarówno historyczne ujęcia dotyczące tematów, osób i samych ksiąg, jak też i współczesne śpiewniki i modlitewniki o bardzo różnym profilu, łącznie z problematyką kultu maryjnego i świętych oraz pielgrzymek. Każde z zaprezentowanych dzieł i tu posiada krótki komentarz.

Trzeci przegląd bibliograficzny, autorstwa Hansa J. Limburga zatytułowany *Liturgie in der Religionspädagogik*, zawiera bardzo obszerną, w większości niemieckojęzyczną literaturę ostatnich lat dotyczącą zastosowania przez pedagogikę religii elementów liturgii.

Zeszyt trzeci „Archiv für Liturgiewissenschaft” otwiera jeszcze jeden artykuł Benedikta Kranemanna *Geschichte des katholischen Gottesdienstes in den Kirchen des deutschen Sprachgebietes. Ein Forschungsbericht (1980-1995)*, w którym próbuje on zebrać literaturę ostatnich 15 lat dotyczącą dziejów liturgii w obszarze języka niemieckiego. Z zamierzenia jest to kontynuacja podobnego opracowania dla ostatnich stu lat (do 1980 roku), którego autorem był Hermann Reifenberg, a które ukazało się w „Archiv für Liturgiewissenschaft” 22:1980. Obydwu autorom przyświecała idea z jednej strony ukazania pewnej całości do robku historii liturgii, z drugiej zaś zainspirowania do nowych badań w nieopracowanych jeszcze dziedzinach. Bibliografia wyliczona została w kilku działach: najpierw odnosząca się do poszczególnych diecezji, przy czym uwzględnione zostały również "diecezje na Wschodzie", zwłaszcza wrocławska. W kolejnych

działach przedstawione zostały opracowania dotyczące poszczególnych ksiąg liturgicznych, okresów historycznych, osób, które odegrały znaczącą rolę w dziejach liturgii, a także miejsce i czas liturgii oraz pobożność ludowa.

Aż do Soboru Trydenckiego kształtowanie liturgii diecezjalnej spoczywało w rękach biskupa danej diecezji, stąd każda z nich posiadała własne księgi liturgiczne, w tym również mszał. Co prawda, postanowienia Soboru Trydenckiego zezwalały na zachowanie dawnego mszału diecezjalnego, o ile miał on tradycję dłuższą niż 200 lat, jednakże tylko egzemplaryczne diecezje z tego przywileju skorzystały. Dlaczego? Na to pytanie próbuje odpowiedzieć Dominik Daschner w artykule *Vom Diözesanmeßbuch zum Missale Romanum Pius V (1570). Die Übernahme des Missale Romanum in den Diözesen des südlichen deutschen Sprachgebietes*. Autor szkicuje na przykładzie południowych diecezji niemieckojęzycznych drogę prowadzącą do przyjęcia w nich mszału trydenckiego, a także rozliczne motywy jakie zaważyły na przyjęciu takiego właśnie rozwiązania.

Nicholas Orchard w tekście *The English and German Masses in Honour of St. Oswald of Northumbria* zadał sobie trud przeanalizowania formularzy mszalnych ku czci św. Oswalda, króla-męczennika, próbując dociec ich źródła, zapożyczenia z innych formularzy, a także wykazując ich wzajemne zależności.

24.12.1994 r. zmarł znany pastoralista i liturgista z Erfurtu Bruno Löwenberg. Franz Schneider w krótkim artykule *Bibliografie Bruno Löwenberg (1907-1994)* kreśli sylwetkę tego kapłana i naukowca, a następnie przedstawia jego dorobek naukowy, w którym na szczególną uwagę zasługuje praca doktorska i związane z nią mniejsze publikacje na temat rytuału Juliusa Sanctoriusa, najważniejszą podstawę dla trydenckiego *Rituale Romanum*.

Inny krótki tekst poświęcony jest armeńskiej dedykacji wypisanej na czasy ewangelickiego kielicha, pochodzącego z XVII wieku. Próbując dociec źródeł tej dość niezwyklej kombinacji przyjmuje jako najprawdopodobniejszą hipotezę, iż kielich pochodzi ze Lwowa, i w bliżej niewyjaśnionych okolicznościach (wojna 30-letnia?) znalazł się w Europie Zachodniej.

Część bibliograficzną tego zeszytu rozpoczyna publikacja Emmanuela von Severusa *Der Gottesdienst in den geistlichen Gemeinschaften und sein Fortwirken in der Spiritualität*. Autor stara się w nim zestawić tematycznie najnowsze publikacje związane z rolą liturgii w życiu zakonnym, począwszy od wydań źródłowych, podręczników, tekstów dotyczących duchowości i modlitwy zakonnej aż po omówienie literatury dotyczącej wybranych zakonów.

W zamykającym zeszyt drugim omówieniu bibliograficznym *Liturgie in Arbeitsinstrumentarien und Sammelwerken* autorstwa Angelusa Häußlinga, zaprezentowana została literatura pomocnicza dla liturgiki podzielona na dzieła o charakterze słownikowym, katalogi i opracowania rękopisów, prace związane z produkcją ksiąg, dzieła pomocnicze dla badań historycznych a także prace zbiorowe, jubileuszowe i roczniki.